

УДК. 316.6

ОҚУШЫЛАРҒА КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУДІҢ ӘДІСТЕРІ МЕН ФОРМАЛАРЫ

Медеуова Мәриям Қанатқызы

mariyam.medeuova@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғылымдар факультетінің «Педагогика және психология» мамандығының 2 курс магистранты,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Сейітқазы Перизат Байтешқызы

Кәсіптік бағдар мағынасы - оқушының ерекшеліктерін ашу және осы ерекшеліктерді қандай жұмыстарда жоқсы қолдануға болатынын түсіндіру. Бірақта мектепте мұнымен ғана шектелуге болмайды, тұлғаның қасиеттері қандайда бір жұмыс қоятын, белгілі бір талаптармен сай келеді. Мектеп оқушыларды еңбекке даярлайды; политехникалық білім береді, кәсіптік қызығулықтары мен икемділіктерді құрайды және дамытады, жұмысшыларға құрметпен қарауға тәрбиелейді, мамандықты саналы таңдауға оқытып үйретеді.

Кәсіптік бағдар мектеп жұмысының жеке дара саласы бола алмайды. Ол бүкіл оқу-тәрбие жұмысымен тығыз байланысты. Жасөспірім, жастар жалпы және политехникалық дайындықты меңгерсе ғана, олар мамандықты саналы таңдауына болады.

Мектептегі кәсіптік бағдар бойынша педагогтардың негізгі функциялары;

- оқушы тұлғаны қалыптастыру және дамытуды, оқып үйрену (соның ішінде қызығулары, икемділіктерін, мінезін, тұлғаның моральдық сапасын және бағытын);

- икемділіктерді қалыптастыру және дамыту туралы әңгімелесу, белгілі бір кәсіпке (мамандыққа) қарама қайшылықтар туралы түсіндіру;

- практика кезінде әрбір оқушы өздерінің кәсіптік қызығулары және икемділіктерін тексеруге жағдай жасау;

- оқушыларды Республикадағы, аудандағы, қаладағы негізгі жұмыс түрлері мен таныстыру;

- әрбір кәсіптің ауыл шаруашылығы және мәдениеті, кез келген кәсіпті құрметтеуді, оқушыларды аудан, қала, Республиканың еңбек сіңірген адамдарымен таныстыру;

- белгілі бір кәсіп және мамандық қоятын білім, іскерлік, дағдыны сипаттау, ауыл шаруашылығы жұмыс үшін қандай ақыл ой, күш-жігерлік тапсырмаларды және икемділіктер қажет екенін анықтау;

- таңдаған кәсібін және жұмыс барысында алда кездесетін қиындықтарды игеру мүмкіндіктерін көрсету;

- еңбек жағдайы және сипаты, қоғамдық өзара қарым-қатынастар, қызығулықтар және жұмысшылар жалақысы туралы ақпарат беріп отыру;

- қазіргі кезде жаңа техника мен технологияның енуіне байланысты әр кәсіптің еңбек жағдайы, сипаты өзгерулерімен таныстыру;

- оқушыларды мамандық таңдауға сұрақтар бойынша консультациялар беру;

- бітірушілерді мектеп бітіргеннен соң да оқу және жұмыс нәтижелері ақпаратын талдау және талқылау:

Кәсіптік бағдарды іске асыра отырып, төмендегілерді есепке алу керек:

- кәсіптік бағдар барлық оқушыларға қажет және ол тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасауы керек;

- кәсіптік бағдар барлық оқу-тәрбие жұмыстарының интегралдық бөлімі болып табылады, сондықтанда мектептің барлық оқу және тәрбие бағдарламасында мектептегі және мектептен тыс жұмыстарда басты орын алуы қажет.

- кәсіптік бағдар жұмыстарын бастауыш сыныптардан баланы мектепте тәрбиелеу және дамытудан оқудың алғашқы жылдарынан, бастап жүргізу;

-тұлғаның қасиетіндегі негізі объективті критерилері оқушылардың іс-әрекетінің айқын жағдайларындағы көрсеткіші (оқушыны жұмыста тексеру нәтижесі), яғни оқушылардың қасиетінің сабақтарда, мектеп шеберханаларындағы сабақтарда, оқу тәжірибе бөлімдерінде, пән көркемдік және техникалық үйірмелерде және қосымша курстарда, МОӨК-ғы сабақтарда, өндірістік тәжірибеде қоғамдық және қоғамдық пайдалы еңбектерде көрінуі;

- оқушы тұлғаны дамытудағы негізгі жағдай оның айқын жағдайлардағы іс-әрекеті болып табылады;

- мамандықты еркін әрі саналы таңдау үшін, болашақ буынның ауыл шаруашылығы және мәдениеті, негізгі салаларының, түрлі кәсіптер және ауыл шаруашылық кадрларға сұранысын, түрлі мамандықтарды игеру мүмкіндіктері туралы негізгі жалпы политехникалық және білім өрісін кеңейту;

- барлық оқу-тәрбие процесі кезінде кәсіптік қызығулықтарды икемділіктерді, мотивтерді оқушылар ойын сонымен қатар мамандық таңдау мотивтерін басқаруды тәрбиелеуді қалыптастыруға және дамытуға аса көңіл бөлу қажет;

- кәсіптік консультация, ұзақ жүйелік және оқу барысы кезінде оқушыны тәрбие және өнімді еңбек жан-жақты болғанда ғана іске асады;

- кәсіптік бағдардың іс әрекетінің, оның нәтижесін тексеру және бағалау, мектептің, отбасының және қоғамның нақты жоспарын талап етеді;

- кәсіптік бағдарды ғылыми басқару үшін кәсіптік бағдар қызметінің болуы керек.

Мамандық таңдау - жауапты да күрделі іс-әрекет. Кәсіп пен мамандық ұғымдарын қамтитын түрлі қызмет салалары өте көп. Тек кәсіптік техникалық оқу жүйесінің өзінде ғана 1500 - ден асатын кәсіптің түрі бар екен. Ал, жалпы қоғамдағы мамандықтың қазіргі кезде 30 мыңнан асады екен. Сол үшінде мектепті бітірген жастардың алдында қаншама кәсіптің ішінен өзіне қажетті біреуін таңдау міндеті түр. Бір адамның бірнеше кәсіппен айналысуға білімі, қабілеті болғанымен соның ішінде біреуіне ғана ынтасы ерекше болады. Оқушылардың мамандық әлемінде адаспауы үшін оларға көмек беру керек. Ол үшін мынандай мәселелерге ерекше көңіл бөлу керек.

1. Оқушының таңдаған мамандығы еңбек рыногында сұранысқа ие ме? Сол аймаққа (өңір бойынша) қажетті мамандықтарды айту, мамандығының болашағы туралы, ол алдағы уақытта керек пе, жоқ па.

2. Мамандықтың адамға қоятын талаптары, яғни еңбекке даярланғанының (жан-жақты; медициналық және т.б.) болуы. Профессиограммаларды білу қажет.

3. Мамандыққа оқыта отырып сол адамның қаблеттілігін білу. Мамандық таңдауда сынып жетекшісінің, пән мұғалімдерінің, ата-аналардың атқарар ролі ерекше. Сынып жетекшісі мамандық таңдауда әр-түрлі әдістерді қолдануына болады. Соның ішінде анкеталық сұрақтар беру, жеке әңгімелер өткізу және т.б.

Оқушы мамандықты өзі таңдайтын болса жемісі нәтижелі болады. Сонымен қатар мамандық таңдауда кездесулер (мамандармен) өткізуде оқушыға жақсы көмек десе де болады. Зерттеу нәтижесі көрсеткендей мамандармен жақсы ұйымдастырылған кездесулер оқушыларға өте әсер етті. Мамандық таңдау барысында сынып жетекшісінің оқушыларымен түрлі оқу орындарына саяхаттар ұйымдастыруына болады.

Кәсіптік бағдар беру - көп салалы әрі қиын үрдіс. Кәсіптік - техникалық мектептерде ол жас жұмысшы маман дайындап, оларды өндірісте кездесетін қиындықтарды жеңе білуге үйретуге бағытталған. Шын мәнінде, бұл - мектеп бастау алатын әлеуметтік кәсіптік бейімделу, кәсіптік тәрбие. Оның тиімділігі кәсіптік мектептегі оқу - тәрбие үрдісі өндіріске қаншалықты жақын екендігіне байланысты. Бұл мәселені шешу табандылықты, тиімді жұмыс әдістері мен түрлерін қолдануды қажет етеді.

Кәсіптік бағдар беруде әрбір оқушының психофизиологиялық жеке қасиеттері, мамандық таңдаудағы басты себептері назардан тыс қалмауы керек. Жаңадан оқуға қабылданған оқушылар туралы мәліметтерді ескере отырып, өндірістік оқу шеберлері мен топ жетекшілері өз жұмыстарын жоспарлауы қажет.

Қолданылған әдебиеттер

1. Климов Е.А. Как выбрать профессию. - М.: Просвещение, 1990-160-с.
2. Мектеп және мамандық таңдау. Мектеп баспасы, Алматы: 1973-207 бет
3. Чистяков С.Н., Захаров Н.М. Профессиональная ориентация школьников. - М.: Педагогика, 1987-160 с.
4. Калугин Н.И. и другие. Профессиональная ориентация учащихся. - М.: Просвещение, 1983-190 с.
5. Сейтешов А.П. Пути профессионального воспитания учащихся молодежи. - Алматы: Мектеп, 1988-189 с.